

AZ ÜVEGPLAFONON IS TÚL NŐK A MAGYAR MUNKAERŐPIACON

Szalai Piroska

AZ ÜVEGPLAFONON IS TÚL NŐK A MAGYAR MUNKAERŐPIACON

Szalai Piroska

*„Ora et labora,”
(Szent Benedek)*

*„A munka biztosítja a család megélhetéséhez szükséges eszközöket”
(Szent II. János Pál pápa Laborem exercens című körlevele)*

BEVEZETŐ

A nők munkaerőpiaci részvétele nem elsősorban esélyegyenlőségi kérdés, az ugyanis a családok anyagi biztonságának megteremtéséhez elengedhetetlen. Csak ott születnek meg a kívánt, tervezett vagy épp váratlanul „becsúszó” gyermekek, ahol a család anyagi biztonságérzete kielégítő, sőt, akár évekre előre is megfelelőnek ítélik az anyagi kilátásait. Ha egy pár úgy véli, hogy a gyermekvállalás elviselhetetlen többletterhet, szegénységi-kockázatot jelent számára, akkor nagy eséllyel későbbre halasztja a gyermekvállalást vagy nem vállal gyermeket.

A nők munkaerőpiacon való nagyarányú megjelenése nem a feminista tanok meggyőzőerejének eredménye. A II. világháború után a keleti blokkbeli országokban ugyanis mindenhol, már az ötvenes években munkába álltak a nők, míg a nyugati világban évtizedekkel későbbre, jórészt a hetvenes évekre tehető csak ez a jelenség, jóval lassabban zajlott náluk ez a folyamat, s számos országban inkább csak részmunkaidős munkaköröket vállaltak a nők.

Nálunk már egy generációval a nyugati országok előtt, az ötvenes években munkába álltak a nők is, ráadásul jellemzően teljes munkaidőben. A kommunista rendszerben eltöltött 45 évünk kitörölhetetlen változásokat hozott, s részint ebből fakad, hogy máig is eredménytelenek, „süket fülekre” találnak a nyugati tapasztalatokon alapuló baloldali gender-megközelítésű intézkedések.

Tény az is, hogy az ötvenes évekig a nők keresete inkább csak kiegészítést jelentett a családi kasszában, dédanyáink bevétele még javarészt az eladott a tejből, tojásból vagy a kert terményeiből származott. Az ötvenes évektől azonban általánossá vált a kétkeresős családmódel, amiben a nők jövedelme a család megélhetésének egyik alappillére lett. Akár a nők, akár a férfiak fizetése nélkül a család anyagi alapja megroppant volna, ha a családtagok közül bármelyik elveszítette a kereső tevékenységét, akkor az anyagi biztonság csorbult.

A nők életében azonban vannak olyan időszakok, amikor a munkában történő helytállás és az egyéb rájuk háruló feladatok összehangolása nagy nehézségekbe ütközik, ezért ezekben az években – hangsúlyozottan csak átmenetileg – nagyobb figyelmet igényelnek a munkahelyükön is. Ez az esetek többségében az az időszak, amíg kisgyermek vagy ápolásra szoruló felnőtt van a családban.

A XXI. század második évtizedében hazánkban egyszerre tudott soha nem látott mértékben bővülni a foglalkoztatás, csökkenni a szegénységgel vagy társadalmi kirekesztődéssel érintettek köre és növekedni a gyermekvállalás. A 2010-es mélypontról folyamatosan csúcsokat döntve javult a munkaerőpiacunk szinte minden területe, s történeti távlatokban mérve is unikális módon nőtt a keresetek reálértéke, javultak az életkörülmények és a kontinensen legnagyobb mértékben nőtt a termékenység.

Ezt az eredményt mi, nők és férfiak közösen, együtt értük el, összefogva, segítve, támogatva egymást, nem egymás ellen versengve.

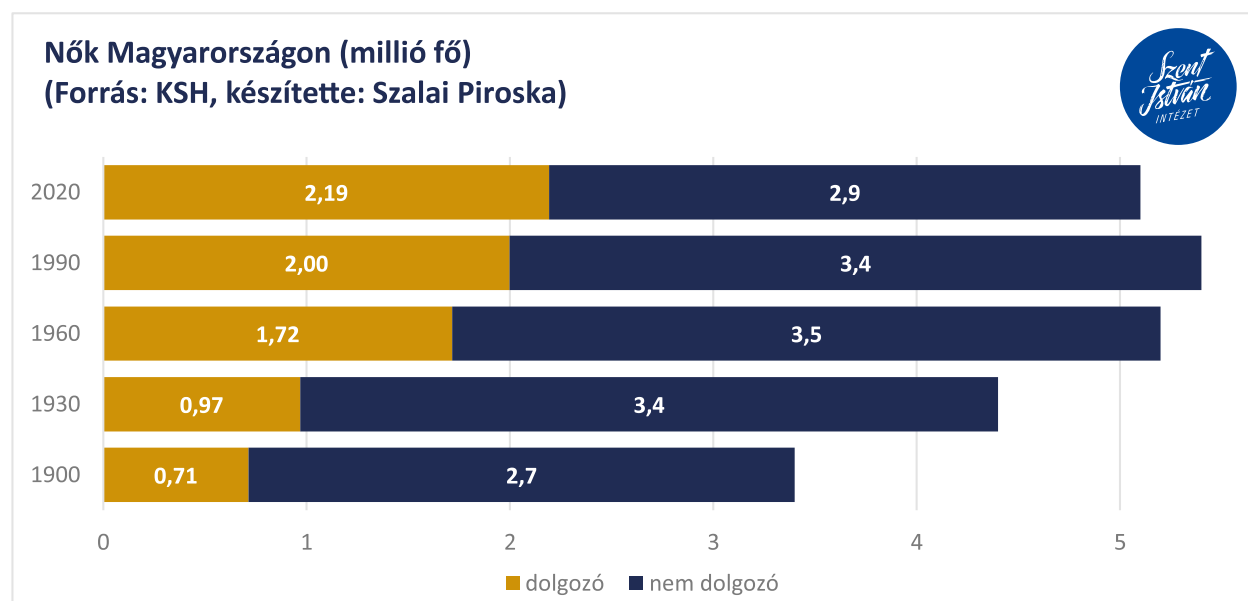
Kíváncsú, hogy folytatódhasson ez a tendencia, záruljon tovább az olló az előttünk álló évtizedben is a különböző régiók és társadalmi csoportok között és csökkenjen tovább a különbség a szerencsésebb történelmű, fejlettebb országok és hazánk között.

I. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS A RENDSZERVÁLTÁSIG

Valós eredményeket csak úgy tudunk elérni, ha a valós problémákat fogalmazzuk meg. Ha nem szorítjuk a gondolkodásunkat sem a feministák által kötelezővé tenni kívánt gender-keretek közé, s ha nem sóvárgunk a talán soha nem létezett, vagy legalábbis nagyon kevesek számára elérhető polgári nő idealisztikus álmoképe után.

Történelmünk minden időszakában a nők ugyanúgy dolgoztak a család fenntartásáért, mint a férfiak. Akár a paraszti társadalomban, akár a különféle mesterségeket űzők esetében a család minden tagjának megvolt a maga feladata a munkamegosztásban. Olyannyira, hogy a nagyipar megjelenése előtt a lakás és a műhely, a munkahely többnyire egymás mellett, egy udvarban volt. A nincstelen rétegek leányai közül pedig sokan idegen helyeken szolgáltak úgy, hogy többnyire ott laktak, ahol dolgoztak.

A 19. század utolsó harmadában a nagyipar, a nagybirtokrendszer kialakulásával és a kiskereskedelem átalakulásával a munka világa is átalakult, kiszélesedett a pénzkereső tevékenységet végzők szegmense. A nők is egyre növekvő számban jelentek meg pénzkereső munkavállalóként, alkalmazottként, majd a 20. században már az értelmiségi pályákon is.

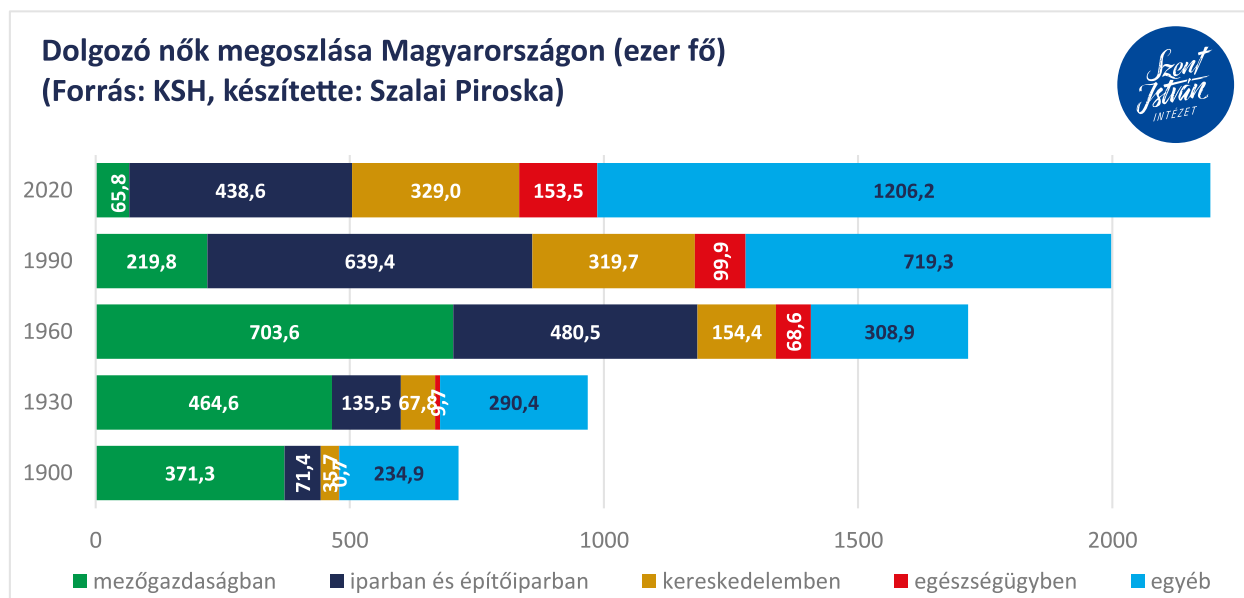
1. ábra

A századfordulón a KSH adatai szerint már minden ötödik nő folytatott pénzkereső tevékenységet. (1. ábra) Ebben a korban a nők általában csak életük egy korai szakaszában, jellemzően a gyermekek megszületése előtt álltak munkába. Az első világháború idején azonban olyan mértékben hiányoztak a férfiak a munkaerőpiacról, hogy rengeteg - addig csak férfiak által végzett - munkát is át kellett vállalniuk a nőknek. Ekkor alakultak sorra vidéken is az óvodák, amelyeknek működtetésében az egyházaknak kiemelt szerep jutott, az óvónői szerepkört az oktatásban már korábban nagy gyakorlatot szerzett apácák vállalták sok helyen magukra.

Ahogy a grafikonokról is leolvasható, a 20. század első három évtizedében negyedmillióval nőtt a dolgozó nők létszáma, ha csak a Trianon utáni Magyarország területén élőket vizsgáljuk. Mind a mezőgazdaságban, mind az iparban,

mind a kereskedelemben jelentős létszámnövekedést történt. (2. ábra) Annak ellenére tapasztalható ekkora bővülés, hogy 1930-ban már a nagy gazdasági világválság időszakát éltük.

A századfordulón az iparosodás előrehaladtával először az ipari munkanélküliség jelent meg, majd kis késéssel a mezőgazdaságban is bekövetkezett ugyanez. Míg a század elején az ipari munkásság 3–5%-a volt munkanélküli, addig a két világháború között ez az arány már 10–15%-ra emelkedett. A csúcspont épp 1930 körül a nagy gazdasági világválság idején volt, amikor közel egymillió volt a munkanélküliek száma hazánkban, s köztük szép számmal találunk nőket is.

2. ábra

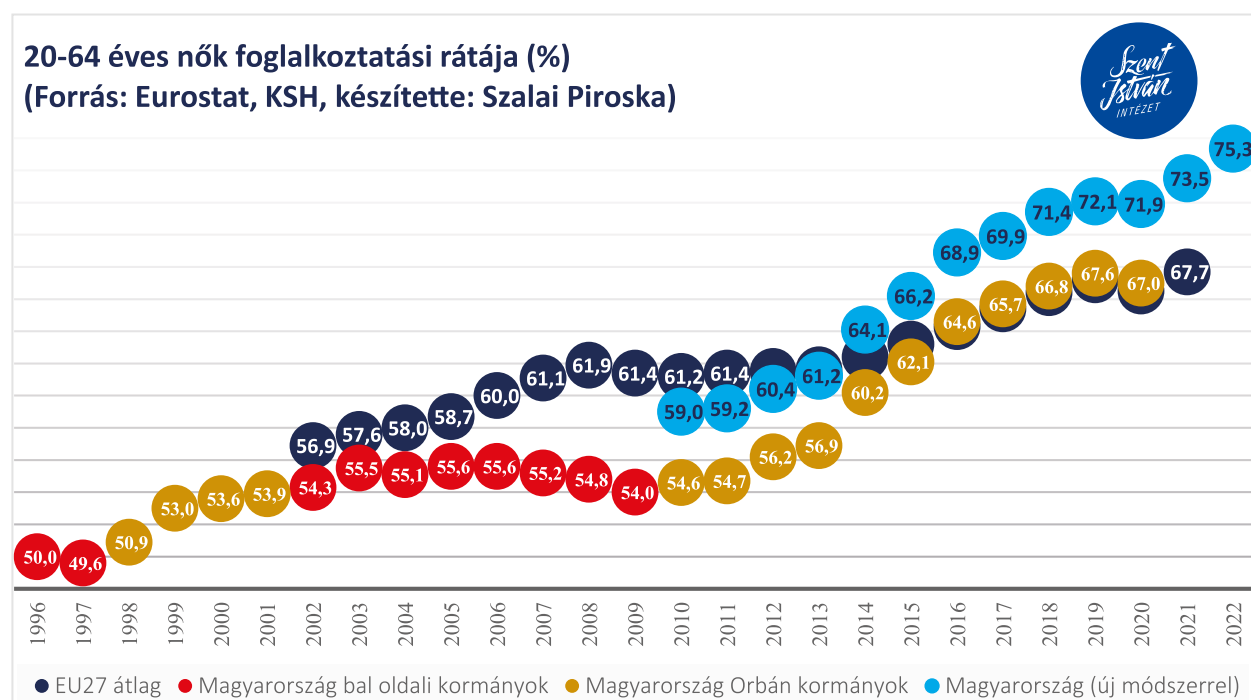
A következő három évtizedben fokozatosan, további 750 ezer fővel nőtt a dolgozó nők létszáma. 1960-ban már a teljes női népesség harmada dolgozott.

Az időszak első felében a háborús készülődés, a haditermelés beindítása okozott jelentős bővülést, majd a háború után az újjáépítés. A kommunisták a hatalomra jutásukat követően célul tűzték ki a teljes foglalkoztatás elérését, ami a nők munkába állását is jelentette. Az állam ezt a célt úgy valósította meg, hogy a munkanélküliséget törvényileg szigorúan büntette, közveszélyes munkakerülés névvel illette. Ez a büntetőjogi tényállás egészen 1989-ig a hatályos jog része volt. A közveszélyes munkakerülés (kmk) fogalmát egyébként már a századfordulón használta a magyar jogrendszer, még József Attilát is előállították e miatt (közveszélyes munkakerülésről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk), de Rákosiék idejében a fogalom kibővült, új értelmet kapott.

Hazánkban 1929 óta létezik a porosz típusú, közvetlen finanszírozású nyugdíjrendszer. Ez azt jelenti, hogy a dolgozó lakosság befizetéseiből az állam nyugellátást biztosít az inaktív időseknek. Ez a rendszer azonban csak akkor működhet zökkenőmentesen, ha az aktívan dolgozók létszáma jóval meghaladja a nyugdíjasokét. Ezért is volt égetően fontos minél inkább bővíteni a dolgozók körét. A nyugdíjkorhatárt még a II. világháború alatt leszállították, s politikai okokból nem mertek hozzányúltni, így egészen a kilencvenes évek közepéig a nők 55, a férfiak pedig 60 éves korukban nyugdíjba vonulhattak.

Az 1980 óta fogyatkozó népességgel párhuzamosan már a rendszerváltás előtt csökkenésnek indult a dolgozók létszáma is, ami előrevetítette a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának korlátait is. Így érkezünk el a rendszerváltáshoz, amikor a munkaerőpiac alapjaiban átalakult.

II. A NŐI FOGLALKOZTATÁS A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

3. ábra

Hazánkban a rendszerváltást követően 1989-1992 között a munkahelyek harmada, egyes számítások szerint másfél-millió munkahely megszűnt. Ez egyrészt több, mint félmillió munkanélküli megjelenésével járt, valamint megsokszorozódott a nyugdíjkorhatár előtti nyugdíjasok és a rokkantnyugdíjasok, illetve az egyéb inaktív státuszúak száma, másrészt a pályakezdők számára szinte lehetetlenné vált, hogy a végzettségük megszerzése után munkába tudjanak állni. Ettől az időszaktól több, mint két évtizeden át a magyar lakosság számára a legrémisztőbb fenyegetéssé, a legkevésbé kezelhető kockázattá a munkahely elvesztése vált. A fiatalok körében pedig elterjedt az az attitűd, hogy „nem akarok felnőni, önálló életet kezdeni, mert nem tudom, hogy miből fogok megélni”, s e fenyegetés hatására egyre kevesebb gyermeket mertek vállalni, zuhanni kezdett a termékenységi ráta és nőtt a szegények aránya.

Magyarországon a legalacsonyabb foglalkoztatotti létszámot 1997-ben mérték, akkor mindössze 3,6 millióan dolgoztak. Mindkét nemet egyformán érintette a romlás, a női foglalkoztatottak száma mindössze 1,6 millió volt akkor. Ezt követően az első Orbán kormány idején közel 300 ezerrel nőtt a foglalkoztatottak száma, s ez a 3,9 milliós létszám stagnált éveken át. 1997-2002 között a női foglalkoztatottak száma 200 ezer fővel, a férfiaké pedig 100 ezer fővel emelkedett, így már 2,1 millió férfi és 1,8 millió nő dolgozott.

2002 után számos reálgazdasági mutatóban stagnálás vagy romlás következett be, ezzel sajnos Európa azon kevés országa közé tartoztunk, amelyek a 2008-ig tartó atlanti térségbeli konjunktúrát nem tudták kihasználni, sőt a foglalkoztatási ráta nálunk már 2006-tól csökkenő pályára állt, míg az uniós tagországok legnagyobb részéé ekkor még javuló tendenciát mutatott, a 2004-2008 közti években előzték meg bennünket a közép-európai államok. 2007-től a férfiak foglalkoztatási rátája az EU-ban a legalacsonyabb volt hazánkban, a nőké pedig csupán a mediterrán országokat előzte meg.

2006-2010 között a foglalkoztatottak létszáma közel kétszázezerrel csökkent, közülük a férfiaké 147 ezerrel, a nőké pedig 67 ezerrel. A női foglalkoztatási ráta kicsit több, mint egy százalékponttal, a férfiaké pedig négy és fél százalékponttal romlott. A férfiak rátája kilenc, a nőké pedig hét százalékponttal volt alacsonyabb az uniós átlagnál. Kimondhatjuk, hogy a 2008-as világgazdasági válság hazánkban a férfiak foglalkoztatására negatívabb hatással volt, mint a nőkére, s ebben az időszakban sok családban a nő lett a családfenntartó. Hogyan lehet, hogy a 2008-as válság a magyar munkaerőpiacon már 2006-tól érezte hatását? A számok azt mutatják, hogy a magyar munkaerő-piacra leginkább romboló hatással nem a világgazdasági válság volt, hanem az akkori hibás gazdaság- és társadalompolitikai intézkedések.

Ilyen körülmények közt tette 2010 év elején - még a Bajnai kormány - azt az uniós vállalást, hogy 2020-ra a 20-64 évesek foglalkoztatási rátája elérje majd a 75%-ot – azaz egy évtized alatt 15 százalékpontos javulást céloztak meg. Minden szakértő úgy vélekedett, hogy túlzó a vállalás, lehetetlen azt teljesíteni. 2010 tavaszán az újonnan alakuló kormány azonban még ennél is ambíciózusabb vállalást tett: egymillió új munkahely létrehozása mellett kötelezte el magát 2020-ig.

Az éves átlagban 75%-os foglalkoztatási ráta 2019-re teljesült.

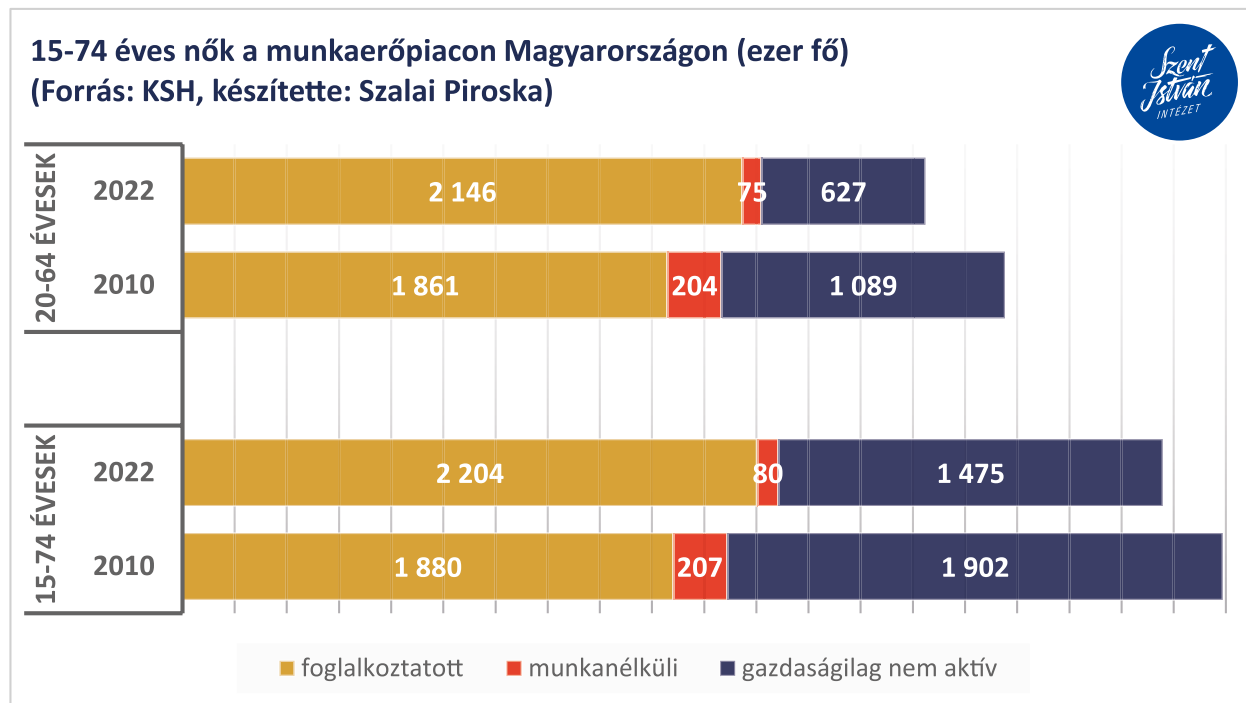
2020 tavaszán a II. negyedévben a járvány hatására szinte minden uniós tagállamban csökkent a foglalkoztatás. Hazánkban azonban már a III. és a IV. negyedévben a munkaerő-piac „visszakorrigált”, így 2020. éves átlagában nem volt romlás a 20-64 éves korcsoportban. A férfiak esetében teljes korrekciót tapasztalhattunk, a nőknél pedig mindössze 0,2 százalékpontos lemaradást.

ÚJ MÓDSZERTAN 2021-től

2021 januártól az Eurostat változtatott a nemzetközi előírásokon, s a munkaerő-piaci adatokat új módszerrel számolják az összes uniós országban, ami leginkább a nők értékeit módosítja. A gyed, gyes mellett dolgozókon túl azok is foglalkoztatottnak minősülnek, akik a gyermekgondozási ellátás igénybevétele előtt dolgoztak utoljára, a távollét idején pénzbeli juttatásban részesültek, és az ellátás igénybevételét követően visszatérhetnek korábbi munkahelyükre. Hazánkban ez közel 120-150 ezer fővel növelte a foglalkoztatottak, és ugyanennyivel csökkentette az inaktívak számát. A nők foglalkoztatási rátája ezért 4-5 százalékponttal emelkedett, s pár tizeddel csökkent a munkanélküliség körükben. A KSH és az Eurostat is kiadta visszamenőlegesen a múlt évtizedre az új módszertannal készült adatokat. Ezért ebben az írásban mind a foglalkoztatási, mind a munkanélküliségi ráta és az inaktívak arányának grafikonján is feltüntetjük az új módszerrel számolt értékeket és a régieket is.

A változtatás hatására a gyermekgondozási szabadságon levőket egyformán kezelik a tagállamok, mert korábban volt olyan ország, ahol foglalkoztatottnak, máshol – köztük hazánkban is – inaktívnek tekintették őket.

III. A 2010-ES FOGLALKOZTATÁSI FORDULATTÓL NAPJAINKIG

4. ábra

2010-ben sereghajtók voltunk, nálunk dolgoztak arányaiban a legkevesebben. A nők is a 24. helyen álltak, mindössze Görögországban, Olaszországban és Máltán volt kevesebb foglalkoztatott nő, mint hazánkban.

Éppen tíz éve, 2013 nőnapjának előestéjén - akkor még a nők munkaerőpiaci helyzetének javításáért felelős miniszeri biztostként - adhattam hírt először magyar női foglalkoztatási csúcsról. Az akkori friss, 2012-es női foglalkoztatási rátánk minden előzetes várakozást felülmúlva 1,2 százalékponttal javult, s magasabb lett, mint az előtte levő 20 évben bármikor. Azokban az években az unió legtöbb országában még romlottak vagy éppen csak megálltak a lejtőn a munkaerőpiaci mutatók, nyoma sem volt még a máshol 2008-tól induló, nálunk már 2006-tól érzékelhető pénzügyi válságból való kilábalásnak.

Aztán 2012-2022 között évről-évre újabb és újabb csúcsoakat döntöttünk. Ilyen évtizede a nőknek a magyar piacgazdaság történetében még nem volt. A 2022-es tagállami adatokat ugyan még nem ismerjük, de az első három negyedév adatainak alapján kijelenthetjük, hogy biztosan bent leszünk a legjobban teljesítő országok között. A 80% feletti foglalkoztatási rátájúak „elit klubjában” 2021-ben még csupán három ország volt. Becslésem szerint tavaly is maximum nyolcan lehettünk, s most először már mi is ide tartozunk.

Tavaly a férfiak mutatói 1, a nők 1,9 százalékpontot javultak, s a nők így meghaladták a 75%-os szintet, amivel beletartozunk a tagállamok legjobb 25%-ba. A női foglalkoztatás 2010 óta lezajlott bővülése Málta után a második legnagyobb volt hazánkban.

2022-ben a foglalkoztatás teljes bővüléséből 60 ezer főt a belföldi elsődleges munkaerőpiac növekedése eredményezett. Nem a külföldön dolgozók létszámának emelkedése okozta a javulást, - ahogy ezt számos elemzés tévesen hangsúlyozta – hiszen amennyivel növekedett a külföldön dolgozók száma, annnyival csökkent a közfoglalkoztatottaké, s e két terület kompenzálta egymást. Az eredmények tehát a magyar gazdaság fejlődéséből fakadtak.

Mind a nők, mind a férfiak esetében szinte a teljes bővülés a szellemi foglalkozások körében történt, a fizikai munkakörökben dolgozók száma alig változott. Az ipar 12,9 ezer fővel növekedett (köztük 7,2 ezer nővel), a szolgáltatások köréből pedig 22,4 ezer fővel a kereskedelem (köztük 8,2 ezer nővel), 12,4 ezer fővel a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás (10 ezer nővel) illetve 11,4 ezer fővel a szakmai tudományos műszaki tevékenységek (8 ezer nővel).

Ezt a bravúros javulást tovább árnyalja, hogy a 15-64 éves korcsoportban jelentős népességsökkenést kellett elszenvednünk. A KSH nemrégiben kiadott előzetes népszámlálási adatai szerint hazánkban 2011-2022 között több, mint hat-százezer fővel csökkent a lakosság létszáma e szegmensben. Mindez úgy, hogy az ún. vándorlási egyenleg pozitív volt, azaz többen költöztek hozzánk, mint ahányan külföldre mentek. A munkaerőpiacon aktív generációk fogyásának legfőbb oka az volt, hogy a nagy létszámú szegmenst alkotó Ratkó gyerekek - akik a múlt század ötvenes éveinek elején születtek - már ebben az évtizedben mindannyian elérték a 65 éves kort, s helyettük jóval kevesebben léptek be a 15 év felettiek közé.

Mind a népszámlálás, mind a munkaerőpiaci felmérés adatai szerint a népességsökkenés nagyobb része, nagyjából 60%-a a nőknél mutatható ki.

A foglalkoztatás bővülése kisebb részben a munkanélküliség csökkentésével, nagyobb részben pedig az inaktívák foglalkoztatottakká válásával történt. Ha szűkebb korcsoportot, a 20-64 éveseket vizsgáljuk, akkor öröndetes tényre hívhatjuk fel a figyelmet: az inaktívák száma tavaly esett először egymillió alá. 958 ezer fő volt már csak a munkaerőpiacon nem aktív, azaz nem foglalkoztatott és nem munkanélküli, köztük 627 ezer fő a nő. E csoportban találunk többek közt közel 370 ezer nyugdíjast, 73 ezer olyan gyermekgondozási ellátásban részesülőt, akik a gyermek születése előtt nem voltak foglalkoztatottak, s tanulókat is, akiknek az iskola mellett semmilyen foglalkoztatási jogviszonyuk sem volt.

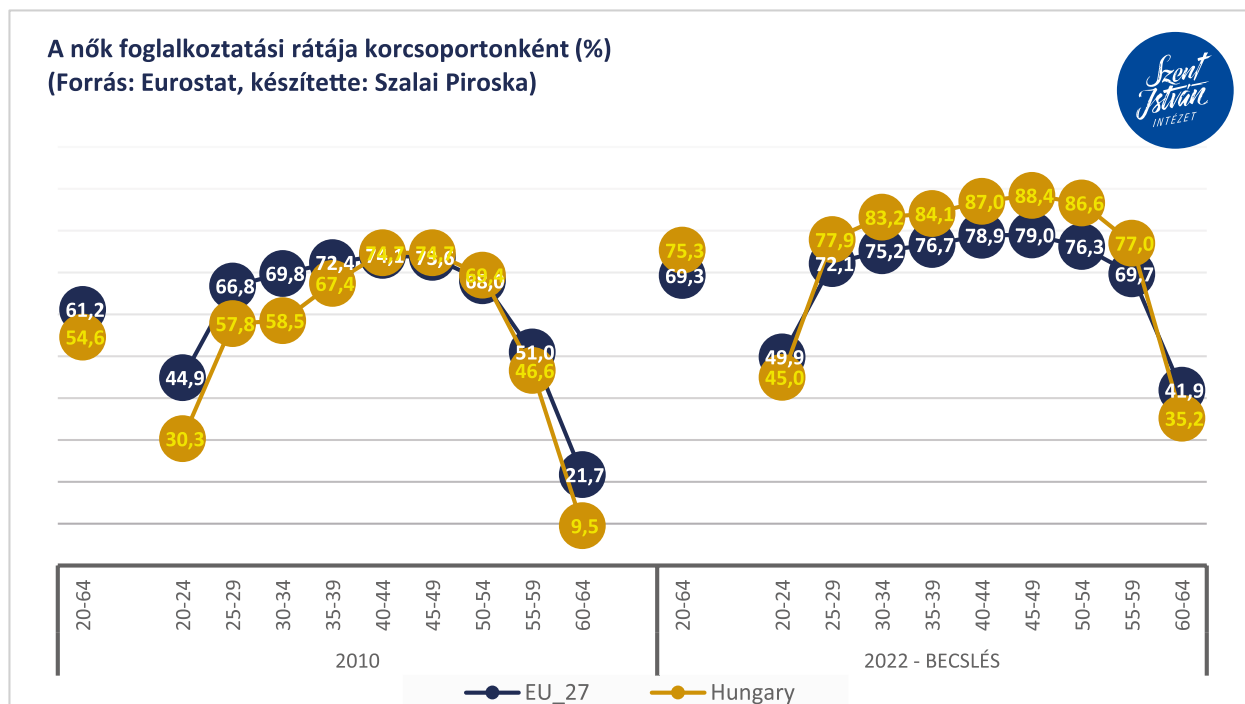
Mi változott 2010-ben, ami aztán az unió többi országánál gyorsabb munkaerőpiaci fordulatot eredményezett a nők esetében is? Számos dolog közül talán a legfontosabb, hogy a munkanélküliség csökkentése helyett a foglalkoztatás bővítésére helyeztük át a fókuszot. A 2010 előtti baloldali kormányok legfőbb célja a munkanélküliség kezelése volt. Így például voltak olyan felelőtlen és elhibázott programjaik a munkanélküliség adminisztratív csökkentése érdekében, amelyben a munkáltatókat arra ösztönözték, hogy az elbocsátani kívánt munkavállalókat küldjék inkább idő előtt nyugdíjba. Ők nemcsak súlyosan terhelték a nyugdíjasszámát, hanem duzzasztották a fekete foglalkoztatottak körét is, hisz legtöbbjük vállalt valamilyen munkát, csak épp azt a munkáltatóikkal „megoldották okosban”, hogy többet vihessenek haza a munkadíjból.

2010-től olyan intézkedések születtek, amelyek ezzel szemben a foglalkoztatást bővítették. A gazdaságfejlesztési pályázatokon indulóknak foglalkoztatás-bővítést is kellett vállalni, a közfoglalkoztatási programok is jelentősen kibővültek, főképp a keleti országrészben, illetve hátrányos régiókban, a munkahelyvédelmi akció keretében pedig szociális hozzájárulási adó támogatásával illetve egyes csoportok esetén elengedésével tették érdekeltté a munkáltatókat a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatásában.

Egy kis fogalommagyarázat:

Aktívnak tekintjük a foglalkoztatottakat és a munkanélkülieket együtt. A foglalkoztatási ráta a foglalkoztatottaknak a korcsoport népességéhez, a munkanélküliségi ráta pedig a munkanélkülieknek az aktívakhoz viszonyított arányát mutatja.

a. A foglalkoztatási ráta korcsoportonként

5. ábra

A nők minden korcsoportjában korábban példátlan javulás történt az elmúlt évtizedben.

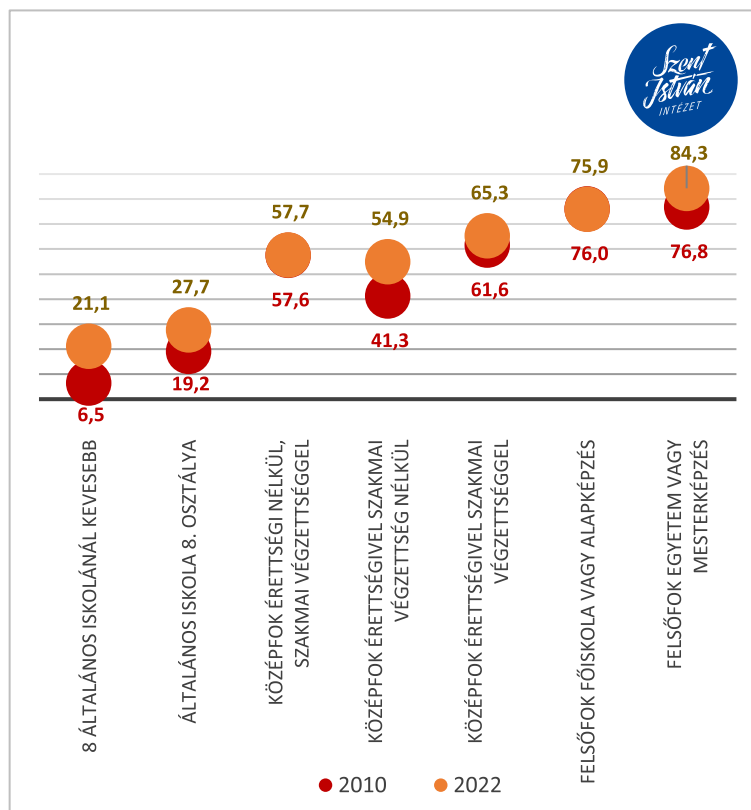
Ugyan a 20-24 évesek kevesebben választják azt a megoldást, hogy tanulás mellett dolgozzanak is, ezért még mindig alacsonyabb az uniós átlagnál a foglalkoztatási rátájuk, de az ő korosztályuk adatai is számottevően javultak. A gyakornoki vagy egyéb részmunkaidős megoldások növelésével lehetne még nagyobb arányban bevonni őket a foglalkoztatottak világába.

A munkavállalás szempontjából legaktívabb korcsoport a 25-54 éveseké. Foglalkoztatási rátájuk már minden öt éves korcsoportban az uniós átlaga feletti, 2021-ben a harmadik helyen álltunk.

A nők nyugdíjkorhatára 1996-tól emelkedett folyamatosan 55 évről 65 évre. Részben ennek hatására, részben pedig azért, mert a negyvenes években született nőknek még jóval alacsonyabb volt az iskolai végzettsége, mint a most nyugdíjba vonuló ötvenes évek végén születetteknek, s a legalább érettségivel rendelkezők foglalkoztathatósági kompetenciái sokkal jobbak, mint az alapfokú végzettségűeknek (ld. később), továbbá a magasabb végzettségűek igénylik is, hogy a nyugdíjjogosultságig – vagy sokszor még azt követően is – munkában tudjanak maradni, folyamatosan és nagyon jelentősen nőtt a korcsoport foglalkoztatási rátája. Az uniós többi országában is komoly növekedést mutat e korcsoport. A foglalkoztatásukat már most is, de később még inkább részmunkaidős és egyéb atipikus, rugalmas megoldásokkal lehet tovább bővíteni.

A szomszédos országok közt a legjobbak voltunk már 2021-ben is a női foglalkoztatás területén.

b. A foglalkoztatási ráta iskolai végzettség szerint

6. ábra

Az ábrából is jól látszik, hogy a magyar munkaerőpiac kirekesztő volt az érettségi nélküli csoportok számára, mind-egy, hogy férfiakról vagy nőkről volt szó. Szerencsére a népességbeli arányuk folyamatosan csökkent, ahogy a negyvenes években és az ötvenes évek elején születettek nyugdíjba vonultak. Számukra jelentett legnagyobb segítséget a „nők 40”, azaz az, hogy negyven év munka után nyugdíjba vonulhattak a nők, hisz köztük volt olyan, aki már 16 éves korától dolgozott.

Mára a nyugdíjkorhatár emelkedésével az érettségizett, középfokú végzettségű nők is nagy számban jogosultak a nők 40-re, ám esetükben jellemző, hogy a nyugdíj mellett többen munkát is vállalnak. A diplomások közül korábban nagyon kevesen tudtak élni a 40 év utáni nyugdíjba vonulás lehetőségével, hisz 21-25 éves korukig iskolába jártak. Akik éltek is vele, legtöbbször visszatértek a munkaerőpiacra a nyugdíj mellett.

Az alapkú iskolai végzettségű nők foglalkoztatási rátája nálunk jóval alacsonyabb volt az unió átlagánál egészen 2016-ig. A magyar rátanövekedés e szegmensben 2013-tól indult meg, amikor kiszélesedett a közfoglalkoztatási program. A közfoglalkoztatásban dolgozók száma 2017-től folyamatosan csökken, de e szegmens rátája – sok elemző várakozásával ellentétben - nem is zuhan vissza. Az unió tagállamai között e tekintetben feljöttünk a 9. helyre az országok sorrendjében. Az alapkú végzettségűek aránya az egyik legalacsonyabb a tagállamok között, s folyamatosan csökken.

A középfokú végzettségű nők rátája az előző évtizedben már 2003-tól folyamatosan 6 éven át zuhant, összességében 5,6 százalékpontot. Ők teszik ki a női foglalkoztatottak több mint felét még mindig, habár az arányuk csökkenőben van. A rátájuk 2012-től folyamatosan, nagyarányban javult, a 8. helyen állunk már az országok sorrendjében.

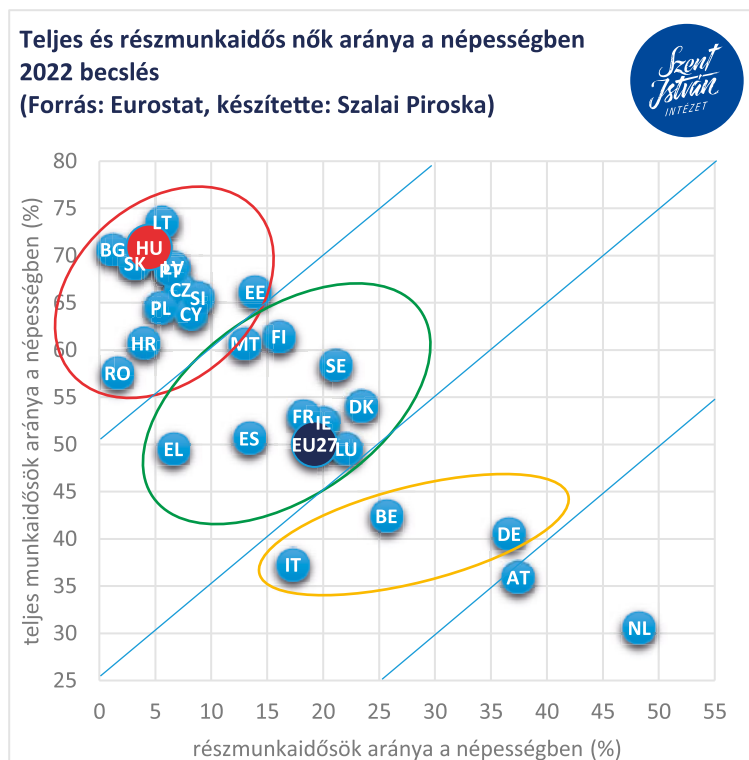
A felsőfokú végzettségűekre fokozottan figyelni kell, hisz folyamatosan nő a népességbeli arányuk. Az unió tag-államai között ugyan nálunk nem kimagasló a felsőfokúak aránya, de a nők nagyobb hányadának van felsőfokú végzettsége, mint a férfiaknak. E szegmensben is jelentősen nőtt a foglalkoztatási ráta ebben az évtizedben, már az 5. helyen állunk.

c. Részmunkaidős és teljes munkaidős foglalkoztatás

A heti 36 órát nem meghaladó munkavégzést tekintjük részmunkaidős foglalkoztatásnak. Bele tartozik a heti öt napon át napi 8 óránál kevesebb ideig tartó munka épp úgy, mint a heti kevesebb, mint öt napon, de napi 8 vagy némely napokon több, mint 8 órán át tartó munkavégzés is. Hazánkban mindig is nagyon kevesek számára adatott meg a lehetőség, hogy akár átmenetileg pár hónapra vagy egy-két évre választhassák ezt a munkavégzési formát.

Minden olyan ország, ahol magasabb a női foglalkoztatás, ott a részmunkaidősök aránya nagyobb, mint nálunk. S ebből sajnos az is következik, hogy ha valaki családi vagy egyéb okból átmenetileg nem tud heti 40 órát dolgozni, akkor ő kilep a munkaerőpiacról, azaz általában nem is munkanélküli, hanem inaktív lesz, s újra munkába állni sokkal nehezebb, mint egy részmunkaidős munkát teljes munkaidőssé alakítani.

Hazánkban a 2. legmagasabb a teljes munkaidős nők aránya a népességben.

7. ábra

Az unió országait négy csoportba tudjuk osztani a nők részmunkaidős foglalkoztatása alapján. Ezt mutatja be a fenti ábra.

Az első csoportba (piros halmaz) 13 ország tartozik, a Közép-európai, a balti országok, valamint Portugália és Ciprus. Ezeknél a teljes munkaidős foglalkoztatottak aránya magas, több mint 50 százalékponttal magasabb, mint a részmunkaidősök aránya a népességben. Hazánkban a 2010 utáni foglalkoztatás-bővülést szinte teljes egészében a teljes munkaidősök adták. Így itt a munkaerő-piaci tartalékok az inaktívak közt találhatók.

A második csoportba (zöld halmaz) 9 ország tartozik. A teljes és a részmunkaidős arányok különbsége 25-50 százalékpont. Őket tekinthetjük átlagosnak, a munkaerő-piaci tartalék az alulfoglalkoztatott részmunkaidősök közt található.

A harmadik csoportba (sárga halmaz) 3 ország került, ahol még a teljes munkaidősök többen vannak, de magas a részmunkaidős arány, a különbség 25 százalékpont alatti.

Ausztriában éppen, hogy többen vannak a részmunkaidősök, Hollandia viszont teljesen eltér minden tagállamtól, itt a nők nagy többsége részmunkaidőben dolgozik. Nem feltétlen ezek a példák a követendő, de a két arány közt biztosan meg lehet találni az egészséges egyensúlyt.

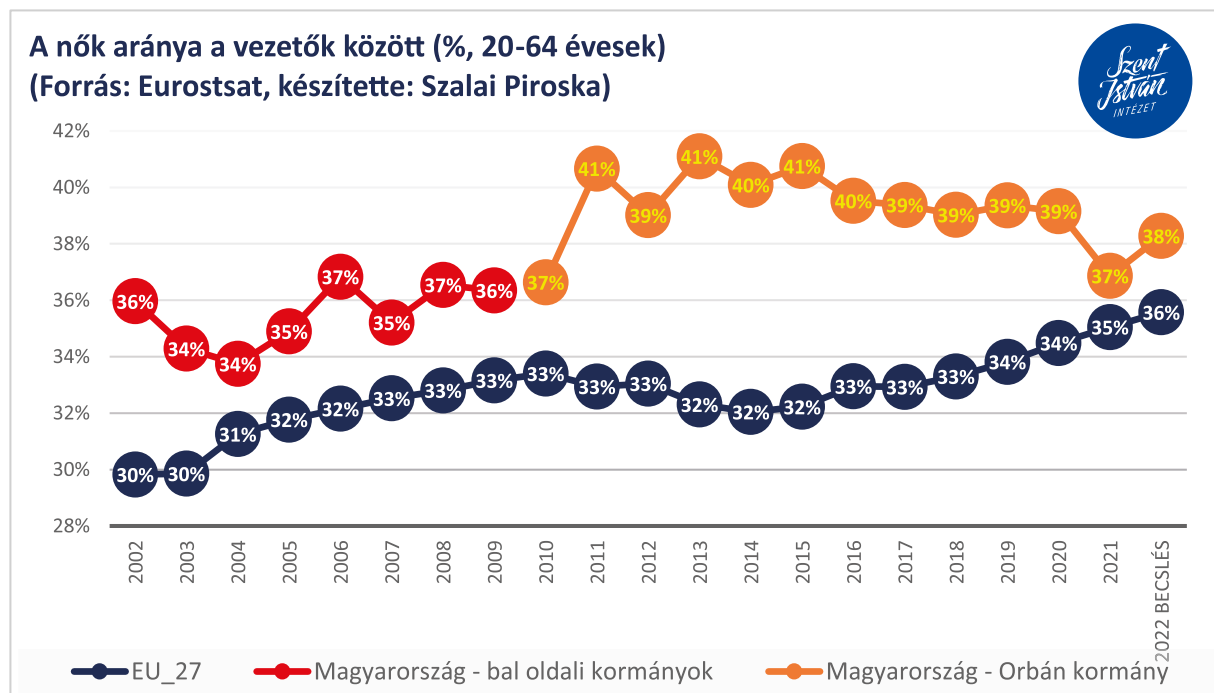
Bizonyára emlékszünk, hogy a munkaidőkeret megújított szabályozása idején rengeteg álhir keringett a magas magyar átlagos heti munkaidőről. Ha bárki is magasnak ítéli, ez csak azért van, mert más országokban nagyobb a részmunkaidőben dolgozók aránya, ami az átlagos munkaidőt természetesen csökkenti. E korrekció mellett kijelenthetjük, hogy semmivel nem rosszabbak a munkaidő mutatóink, mint másoknak a környezetünkben sem a nők, sem a férfiak esetében.

d. Home office, néha vagy rendszeresen otthonról is végezhető munka

Az otthonról is végezhető munkavégzés (home office) szabályait sok helyen a Covid-járvány idején alakították ki. Míg 2002 körül az uniós átlaghoz hasonló mértékben kaptak lehetőséget a magyar női munkavállalók is a home office-ra, addig 2021-re 11,6 százalékponttal kevesebb nőnek volt hazánkban erre lehetősége, mint az unió átlaga.

2010 előtti és környéki időszakban számos munkáltató arról számolt be, hogy a munkavállalóik nem is kívánnak otthonról dolgozni. Egyértelmű, akkor féltek attól, hogy ők kapnának felmondást először, ha leépítésre kerülne sor. Fontos látni, hogy a home office-t átmeneti megoldásként kell kezelni, s legtöbbször a kombinált formája a leghatékonyabb. Ilyenkor például hetente egy napot tölt otthoni munkával a munkavállaló.

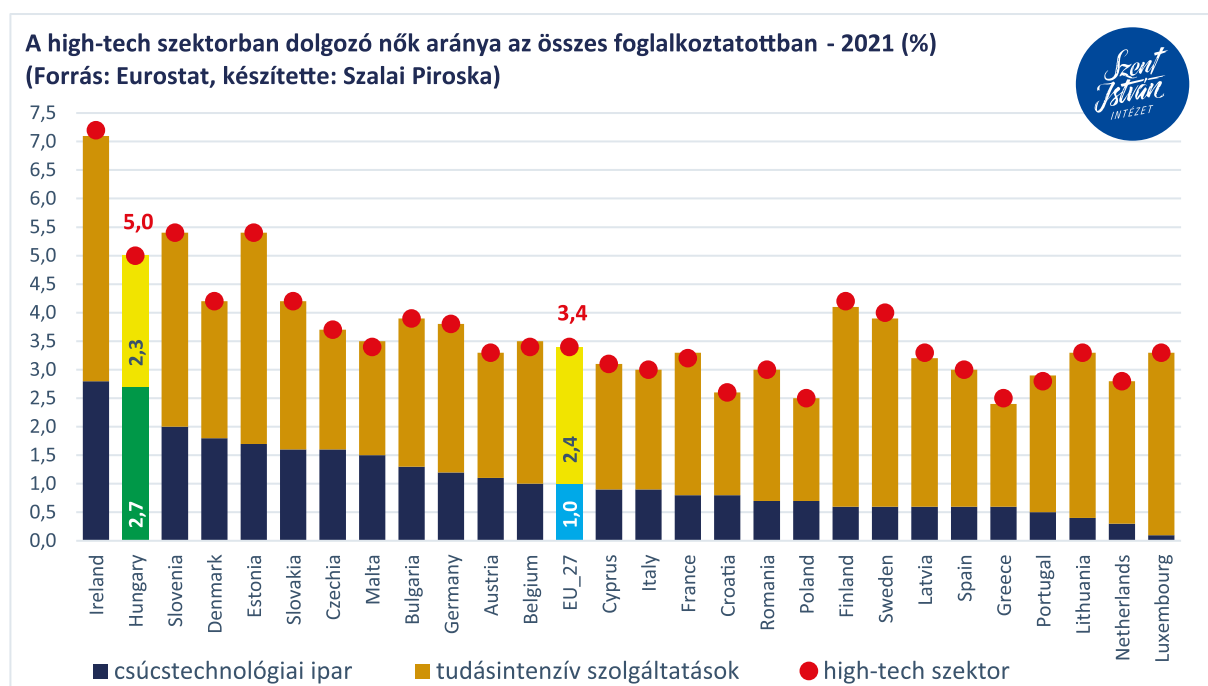
e. Nők a vezetésben

8. ábra

Hosszú évek óta a vezetői munkakörökben foglalkoztatott nők aránya hazánkban 40% körüli, ezzel az unióban 2011-2015 között a második helyen álltunk Lettország után, majd 3-5. helyeket értük el, ami kimondottan jó érték.

f. Nők a high-tech szférában

9. ábra

Általában kevés figyelmet fordítunk arra a tényre, hogy hazánkban a hightech szférában dolgozók aránya magas, a nők a negyedik helyen állnak e szegmenst vizsgálva a tagállamok rangsorában.

A nők a csúcstechnológiai iparban nálunk dolgoznak második legnagyobb arányban, 2,7%-ban az Európai Unióban. A tudásintenzív szolgáltatások területén egy kicsivel az uniós átlag alatt vagyunk ugyan, de nem annyival, hogy ezt a két területet együtt vizsgálva az élbolyból kiteszítana bennünket.

E mutató összhangban van azzal, hogy egyre több innovációs és startup elemzésben nemzetközi szinten jó példaként említenek bennünket. Itthon sokszor hangosabbak azok a hangok, amelyek ócsárolják a teljesítményünket, elhallgatni, relativizálni kívánják az elért eredményeket.

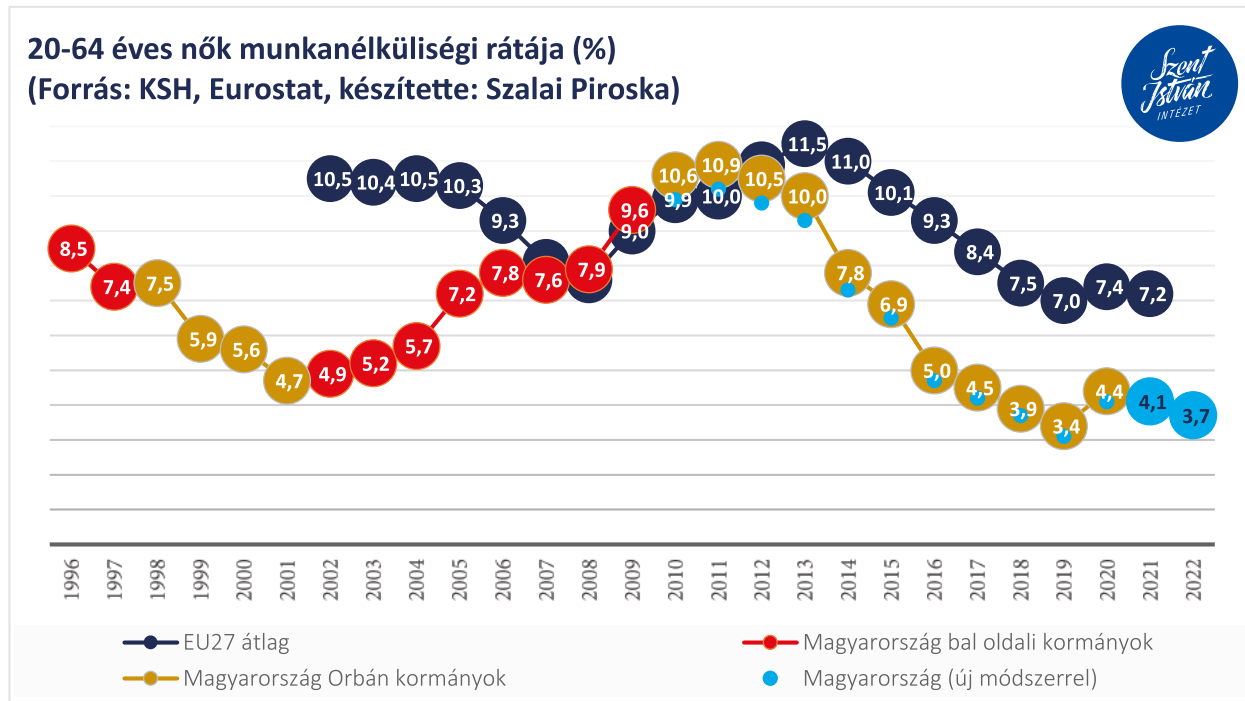
g. Női vállalkozók

Hazánkban 2022-ben 1 millió 839 ezer regisztrált vállalkozást tartottunk számon. Ennek kevesebb mint fele csupán a működő vállalkozás. 2021-es legutolsó adat szerint 910 ezer. (A 10 fő alatti mikrovállalkozás közülük 843 ezer, 10-49 fős kisvállalkozás 36 ezer, 50-249 fős középvállalkozás 5,6 ezer és 250 fő feletti nagyvállalkozás egyezer.) A versenyszféra foglalkoztatottjainak 40%-a mikrovállalkozásban (1,26 millió fő), 18%-a kisvállalkozásban (560 ezer fő), 12%-a középvállalkozásban (365 ezer fő) és 31%-a nagyvállalkozásban dolgozik. A 2008-as válság alatt a nagyvállalkozások több munkavállalót bocsátottak el, ezért 2009-ben a nagyvállalkozásoknál foglalkoztatottak aránya visszaesett 25,7%-ra. Ebben az időben a kkv-k, s azon belül a mikrovállalkozások jelentették a stabilitást a munkaerő-piacon. 2009-ben az arányuk 39% volt, míg a kisvállalkozásoké 19%, a középvállalkozásoké 16%. Mindez azt is bizonyítja, hogy érdemes nagyobb figyelmet fordítani a becsületes önfoglalkoztatókra, különösen a gyermeket nevelő nőkre.

Hazánkban a 20-64 éves önfoglalkoztatók 2021-ben 526 ezren voltak (az összes foglalkoztatott 11,6%-a), közülük a nők 190 ezren, akik az összes női foglalkoztatott 9%-át adják. A női foglalkoztatottak 2,4% az alkalmazottal dolgozó önfoglalkoztató, s ezzel a 9. helyen állunk. A járvány kitörése óta folyamatosan nő az önfoglalkoztatók száma és aránya is a foglalkoztatottak között, s ezt a bővülést a KATA szabályozás változása sem állította meg.

Két problémás körre érdemes felhívni a figyelmet: az alkalmazott nélküli önfoglalkoztatók aránya ugyan növekszik hazánkban, de még mindig átlag alatti, a nőknél pedig 6,6%. Valamint a kisgyermekes nők körében az önfoglalkoztatók harmadannyian vannak, mint a teljes női szegmensben.

IV. NŐI MUNKANÉLKÜLISÉG AZ ELMÚLT NEGYEDSZÁZADBAN

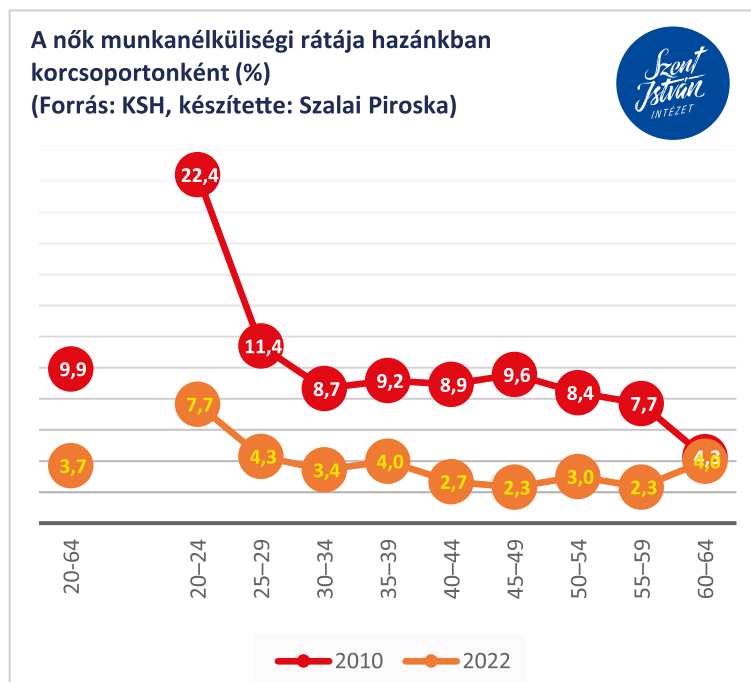

10. ábra

Hazánkban a rendszerváltás idején vált legálissá a munkanélküliség, s szűnt meg a közveszélyes munkakerülés törvényi jogállása. 1993-ra a munkanélküliségi ráta 12,1%-os csúcscsúsztra emelkedett, a KSH munkaerő-piaci felmérése (LFS) több, mint 500 ezer főt mutatott ki, a regisztrált munkanélküliek száma pedig meghaladta a 700 ezer főt. Innen sikerült az ezredfordulóra 6% alá csökkenteni a rátát, s 250 ezer alá a KSH szerinti létszámot. 2002-től a nők esetében már lassú emelkedés indult, a férfiak még 2004-ig stagnáltak. 2005-ig a férfiak munkanélkülisége volt a magasabb, s a nőké kicsit alacsonyabb. 2005-től mindkét nem esetében ugrásszerűen megnőtt a munkanélküliség, ami mutatja, hogy nálunk az elmúlt évtized közepén nem a 2008-as világgazdasági válság hatására romlottak a munkaerő-piaci mutatók, hanem már jóval előtte. A romlás 2005-2011-ig tartott. A csúcson éves átlagban 470 ezer fős lett a munkanélküliség, s 11%-os a ráta, ami évekig az uniós átlagot is meghaladta. Mindez úgy történt, hogy a munkanélküliség elkerülésére tömegesen választották az előre hozott nyugdíjazást, illetve valamely nyugdíjszerű ellátást, miközben a fiatalok a jobb elhelyezkedési esélyek reményében a lehető leghosszabb ideig maradtak az iskolapadban. 2010 előtt a munkaerő-piaci mutatók közül a munkanélküliség állt a fókuszban, számos ezt kozmetikázó intézkedés született. Ezzel csak azt érték el, hogy ugyan nem volt kimagaslóan rossz a mutatónk, de az inaktív aránya nálunk volt az egyik legmagasabb Európában.

2010-ben a kormányváltáskor átkerült a fókusz a munkanélküliségről a foglalkoztatásra. Elsődleges cél lett, hogy teremtsünk munkahelyeket, s ez mind a munkanélküliséget, mind az inaktívok számát is csökkentette. 2016-ra eljutottunk az 5%-os munkanélküliségi szintre, ami számos szakirodalom szerint a teljes foglalkoztatás szintjének felel meg. Itt már csak annyi munkanélküli van, amennyi az egészséges szintű belső mozgásokhoz, belső átalakulásokhoz kell. A munkanélküliség nem romlott jelentősen a járvány alatt sem, sőt még tavaly, 2022-ben is csökkent éves szinten, amelynek nagy részét a nők foglalkoztatottságának javulása okozta.

a. Női munkanélküliség korcsoportonként

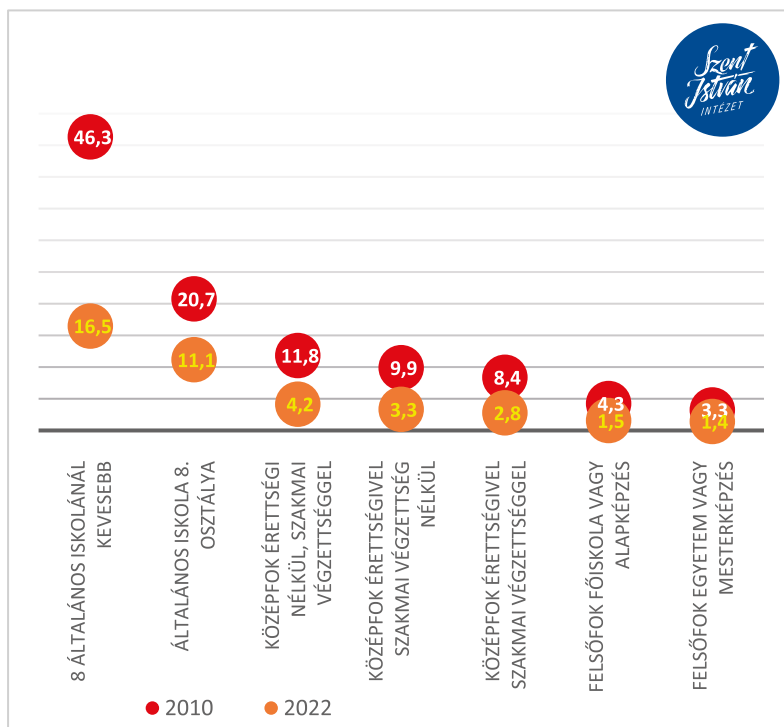

11. ábra

A 20-24 éves fiatal nők munkanélkülisége 2022-ben harmada a 2010-es évinek. A fiatalok munkanélküliségi rátája ott tud alacsonyabb lenni, ahol sokkal többen élnek az iskola melletti részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségével, a duális képzések, illetve a gyakornoki munkák elterjedtebbek. Az ilyen formában munkát végzők is foglalkoztatottnak minősülnek, s nem inaktívak, hanem növelik a munkanélküliségi ráta nevezőjében az aktívak arányát.

Az 55-64 éves nők munkanélkülisége sokat javult, alacsonyabb mind a magyar 20-64 éves nőknél, mind az uniós átlagnál. A javulás e korosztályban is az aktivitás jelentős növekedésének köszönhető, amit részben a nyugdíjkorhatár emelkedése okozott, részben pedig a „nők 40” hatása, mellyel az idősebb korúak közül azok, akik elérték a 40 év munkában töltött időt, s megszűnik a munkaviszonyuk, már nem válnak munkanélkülivé, hanem nyugdíjba mehetnek.

b. Női munkanélküliség iskolai végzettség szerint

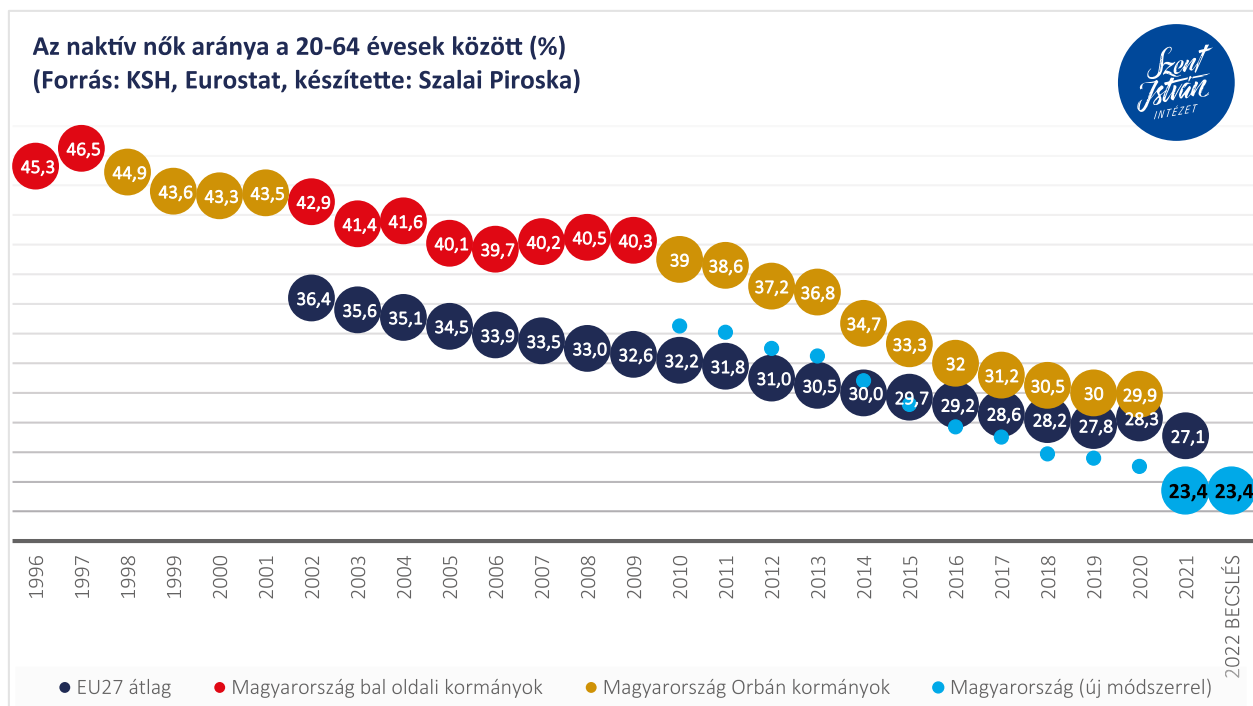

12. ábra

A magyar munkaerő-piacon a magasabb iskolai végzettségűek sokkal kisebb mértékben váltak munkanélkülivé, mint az uniós átlag. Igaz ez a nőkre és a férfiakra is. A középfokú végzettségűek munkanélküli fenyegetettsége is jóval kisebb általában az átlagosnál. A nők esetében kivételt csupán a 2009-2012 közti időszak jelentette, akkor volt egyedül magasabb a munkanélküliségi rátájuk az európai átlagnál.

A legfeljebb alapfokú végzettségűek esetében merőben más a helyzet. Ők már 2006-tól az uniós átlagot jóval meghaladó mértékben kiszorultak a foglalkoztatottak világából, mint a hozzájuk hasonló csoport tagállami átlaga, s csupán 2014-től a közfoglalkoztatási programok kiszélesítésével sikerült újra az európai értékeknél jobb mutatókat elérniük. 2016-tól, amikor a versenyszférabeli jelentős foglalkoztatás-bővülés elindult, még további munkanélküliség csökkenést tapasztalhattunk, ekkortól a rátájuk már 12,5%-ra majd az alá került. Ez is azt bizonyítja, hogy manapság már az érettségivel nem rendelkezők számára is nyitott a versenyszféra is, nemcsak a közfoglalkoztatási programokban találnak már munkát, hanem az elsődleges munkaerőpiacon is.

V. INAKTÍV NŐK AZ ELMÚLT NEGYESZÁZADBAN

13. ábra

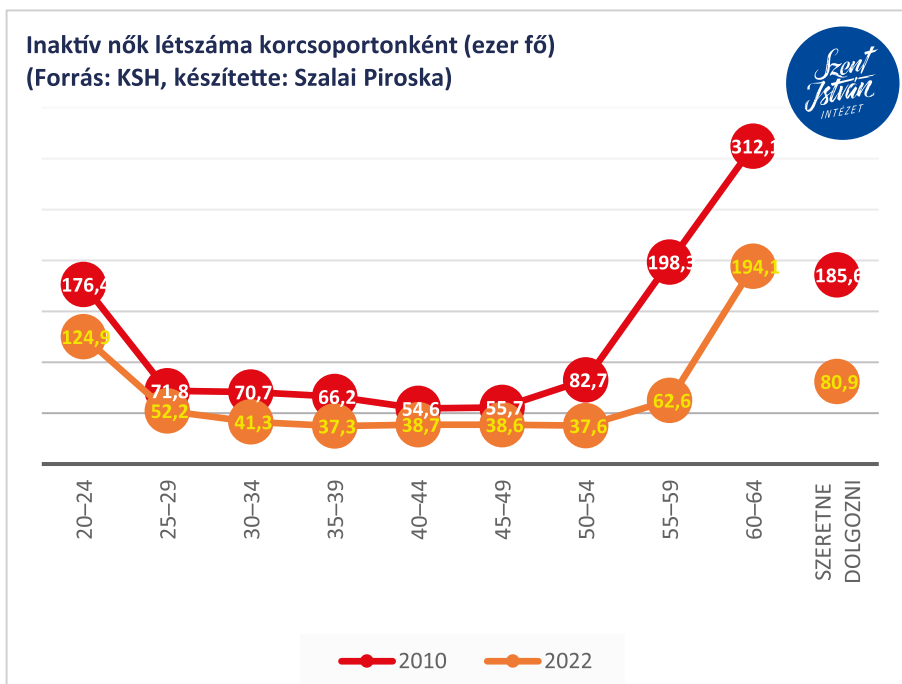
Munkaerőpiaci státuszuk szerint inaktívak a nyugdíjasok, diákok, akik semmilyen munkát nem végeznek, még részmunkaidőben a nyugdíjuk vagy az iskola mellett, s a GYED-en, GYES-en lévő anyák, akik az ellátás mellett nem dolgoznak semmilyen atipikus formában sem (az új módszertan szerint csak azok, akik a gyermekvállaláskor nem voltak foglalkoztatottak), illetve mindenki, akinek nincs munkája, s nem is keres munkát.

Hazánkban a munkaerőpiaci szempontból általában vizsgált 20-64 éves korúak között mindig nagyon magas volt az inaktívak száma és aránya. Korábban ez mind a nőkre, mind a férfiakra igaz volt. 2010-ben például a férfiak aránya is 8,3 a nőké pedig 6,8 százalékponttal az uniós átlag felett volt. 2017-től a férfiak aránya már kisebb, mint az uniós átlag.

Az évtizedbeli foglalkoztatás-bővülés kétharmada az inaktivitás csökkenéséből adódott, harmada fakadt csak a munkanélküliség csökkenéséből. 1997-ben még 2,2 millió inaktív státuszú élt a 20-64 éves korcsoportban, 2010-ben 1 millió 867 ezer volt a létszámuk, 2022-re esett először egymillió alá, 958 ezerre csökkent. Közülük 1997-ben még 1 millió 450 ezer volt a nő, 2010-re 1 millió 089 ezer, 2022-re pedig 627 ezer.

A foglalkoztatás-bővítés kapcsán rájuk kiemelt figyelmet kell fordítani, de további komolyabb létszámcsökkenés csak a munkaerőpiac rugalmasabbá tételével érhető el. Nagyrészüknél kitűnő foglalkoztathatósági kompetenciáik vannak, csak valamilyen okból – sokszor csak átmenetileg – nem tudnak heti 40 órában munkát vállalni.

a. Inaktív nők korcsoportonként

14. ábra

Ahogy az ábráról is látszik, az inaktivitás minden korcsoportban hatalmasat javult, s ezzel együtt csökkent azoknak a száma is, akik úgy nyilatkoztak, hogy szeretnének dolgozni.

Összehasonlíthatók a 20-64 éves nők esetében az inaktivitás és a részmunkaidős munka vállalásának legfőbb okai az Eurostat nyilvános adatai alapján. Legjelentősebb eltérést a gyermek vagy ápolásra szoruló felnőtt esetében találunk. Míg hazánkban 100 fő népességből 9 nő inaktív, s csupán 0,8 részmunkaidős, addig az uniós átlagban 4,7 fő inaktív és 5,1 fő részmunkaidős, s pontosan ugyanolyan arányban jelölték meg ezt az okot hazánkban, együttesen, mint az uniós átlag. Véleményem szerint a gyermeket nevelők körében találhatunk még tartalékokat, ha meg tudjuk szüntetni a munkavállalásuk akadályait.

VI. POTENCIÁLIS MUNKAERŐ TARTALÉK

Mind az Eurostat, mind a KSH nyilvánosságra hozza negyedévente az ún. „potenciális munkaerő-tartalékot. Ebben beletartozik a munkanélküliek teljes köre, a részmunkaidősök közül azok, akik úgy nyilatkoznak, hogy tudnának nagyobb óraszámban is munkát vállalni (őket nevezik alulfoglalkoztatottnak), valamint az inaktívok közül azok, akik keresnek munkát, de nem tudnak a következő két hétben munkába állni, valamint azok, akik szeretnének dolgozni, de valamilyen okból kifolyóan nem keresnek munkát.

A nők esetében nálunk mindig alacsonyabb volt a pillanatnyi potenciális munkaerő-tartalék az uniós átlagnál. 2008-as válság idején hirtelen 4 százalékponttal emelkedett, s majdnem 6 éven át magasabb volt, mint a válság előtti, csak 2015-re tudott ismét lecsökkenni a 12%-os szintre. A járvány alatt rövid időre kis mértékben emelkedett, de hamar visszakorrigált.

VII. KISGYERMEKESEK FOGLALKOZTATÁSA

A gyermekes háztartásokban élő nők munkaerőpiaci helyzetét érdemes külön is vizsgálni. Az Eurostat éves adatbázisaiban 2005 óta találhatók e szegmensre nyilvános adatok. Egyrészt a háztartásban élő gyermekek száma (1, 2, illetve 3 és több gyermek) szerint, másrészt a legfiatalabb gyermek kora (6 év alatti, 6-11 éves és 12 éves és annál idősebb) szerint is elérhetők.

A termékenységi ráta esetében a 15-49 éves korcsoportot szokták vizsgálni, a foglalkoztatás szempontjából legaktívabb kor pedig a 25-54 éveseké. Mi most a két csoport metszetére, a 25-49 évesekre fókuszáltunk.

A 2021-ben 1 millió 669 ezer fős volt 25-49 éves női populáció, s 930 ezernek volt gyermeke. 412 ezernek volt a legfiatalabb gyermeke még 6 év alatti, azaz az ő családjukban él olyan gyermek, aki még nem iskolás. Náluk azonosítható leggyakrabban napközbeni családi elfoglaltság, itt okoz legkomolyabb feladatot a család és a munka összehangolása. 286 ezer olyan nő élt hazánkban, akinek a legfiatalabb gyermeke 6-11 éves, ők a kisiskolás gyermeket is nevelők. Náluk már a napközbeni gyermekkel kapcsolatos elfoglaltságok jóval kisebb mértékűek, de a gyermek még nem teljesen önellátó. 232 ezren vannak 12 éves vagy annál idősebb gyermeket nevelők hazánkban.

Hazánkban azon nőknek, akiknek a legfiatalabb gyermeke még 6 év alatti a foglalkoztatási rátája mindig nagyon alacsony volt. Szlovákiával és Csehországgal hármashban szoktunk az országok sorrendjének a legvégén szerepelni. Az első komolyabb javulást a GYED extra tíz éve történt bevezetése után tapasztaltuk, de kétségtelen, hogy a tavalyelőtti módszertani harmonizálás jelentette a legnagyobb változást. Ezért itt nem érdemes a 2021 előtti adatainkat összehasonlítani a jelenlegiekkel. A módszertan korrigálása más országok esetében alig hozott változást, nálunk viszont jelentőset.

a. A tíz éves GYED extra

A GYED extra egy több ágú intézkedéscsomag volt, amelynek a legtöbbször által igénybe vett lába legalizálta a GYED melletti és a GYES alatti heti 30 órát meghaladó munkavégzést. Korábban, aki a kisgyermek mellett bármennyi időben munkát kívánt végezni, annak le kellett mondani a GYED-ről. Ezért aztán sokan feketén dolgoztak. Számos anya szakmai előmenetele is megbicsaklott, mert a GYED alatt nem tudott igazolt szakmai gyakorlatra sem szert tenni, ami a szakvizsgák legtöbbszöréhez kötelező.

2010 előtt is érzékelték a problémát, de akkor a döntéshozókat a gender-béklyó erősen megkötötte. Csak abban tudtak gondolkodni, hogy ha a nőknél gát a GYED, akkor vegye igénybe az apa is, s akkor nála is ugyanolyan gát lesz, így egyforma lesz a két nem előmenetele. Vagy legyen rövidebb, szüntessük meg, s hasonló javaslataik voltak. Ezek a megoldások azonban tovább csökkentették volna az akkor amúgy is évszázados mélyponton levő termékenységi rátát.

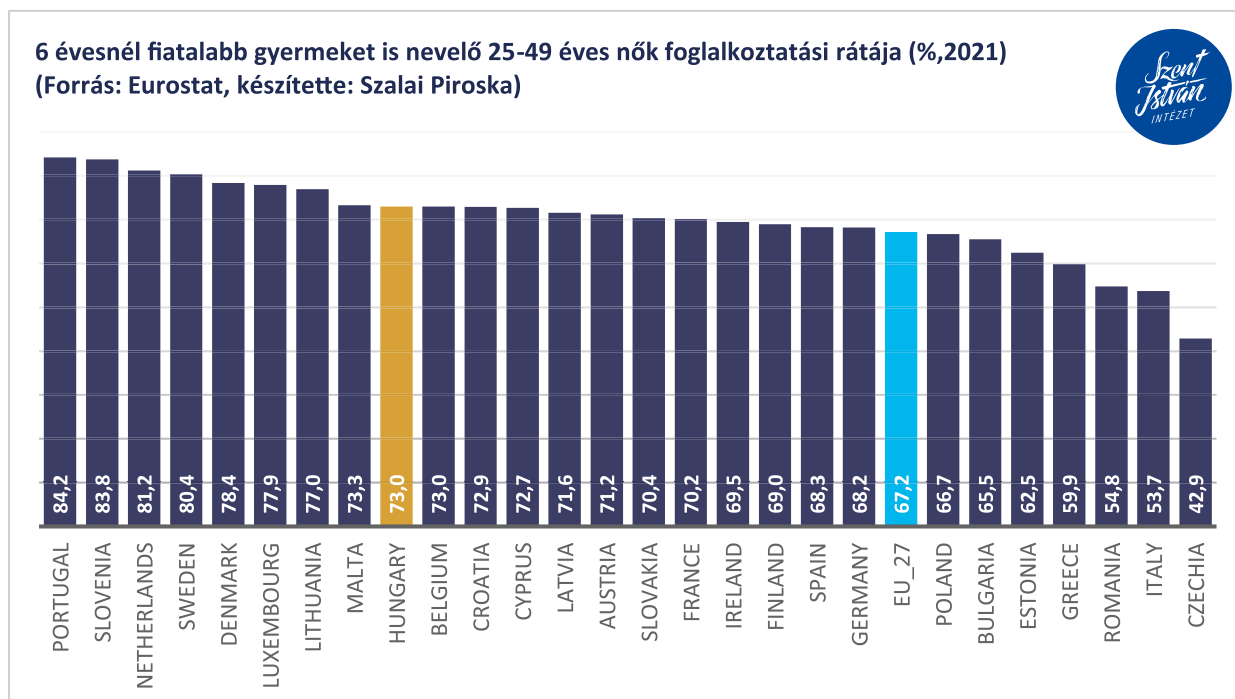
Azzal, hogy 2014 óta a GYED ideje alatt – előbb csak a gyermek egy éves korától, később már a gyermek fél éves korától is – a családok igényei szerint vállalhatnak az anyák munkát úgy, hogy nem kell lemondaniuk a családtámogatásokról, rengetegen éltek is a lehetőséggel. A Covid előtti időszakban már évente közel 60 ezer szülő vette igénybe hosszabb-rövidebb időre a lehetőséget. 35 ezren a GYED mellett, s 25 ezren a GYES mellett heti 30 óránál hosszabb idejű munkát vállaltak. Voltak köztük, akik csak az év valamely szakaszában időszakosan (pl. könyvelők az éves zárások idején), de voltak olyanok is, akik folyamatosan dolgoztak. A GYED mellett dolgozók havi átlagos száma is meghaladta a 15 ezret. Így aztán az eltelt tíz évben összesen több, mint négyszázezren éltek a lehetőséggel, azaz ennyi szülőnek nem kellett feketén dolgoznia. Ha az igénybevevők családjaival is kalkulálunk, akkor nem túlzás azt állítani, hogy eddig már közel másfélmillió embernek az anyagi biztonságérzetét, illetve a szakmai előmenetelét segítette közvetlenül csak ez a változtatás.

Érdemes megemlíteni, hogy 2014-ben a GYED extra indulásának évében több, mint 2800-zal több gyermek született, mint előző évben és a termékenységi ráta is 1,34-ről 1,41-re emelkedett.

A GYED extra kapcsán azok is megismerték a GYED-del kapcsolatos összefüggéseket, akik előtte nem igazán érdeklődtek iránta. Így a munkáltatók is számos olyan intézkedést hoztak, ami valós segítséget jelentett a kisgyermekes anyák számára. Ezek a változások is hatással voltak arra, hogy a fiatalok jobban merték vállalni a gyermekeket, kevésbé tartottak már a munkahelyük elvesztésétől a szülés után, illetve kevésbé gátolta őket az anya keresete egy részének a kiesése. Míg 2013 novemberében csupán kevesebb, mint 79 ezren voltak GYED-en, addig 2022 novemberére már közel 114 ezren. Tíz év alatt 35 ezerrel többen lettek azok a kisgyermekesek, akik foglalkoztatottként vállaltak gyermeket. Ez azt mutatja, hogy átalakult, csökkent a társadalomban a gyermekvállalás körüli megélhetési feszültség.

Ezen időszakban a GYED összege is jelentősen megemelkedett. A GYED egy igénybe vevőre jutó havi átlaga a 2010-es alig több, mint 81 ezer forintról 2022-re már becslésem szerint 200 ezer forint fölé emelkedett, ugyan még a 2022-es pontos adatokra várni kell. Az anyák magasabb keresettel vállalnak gyermeket, sokkal többen érik el a GYED maximumát. A GYED mértéke a szülés előtti átlagkereset 70%-a, de maximum a minimálbér 140%-a, ami tavaly bruttó 280 ezer, idén bruttó 324,8 ezer forint.

Így a 6 évesnél fiatalabb gyermeket is nevelő 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája 2021-ben már 73%-ra emelkedett, s a tagállamok között a kilencedik helyre léptünk előre úgy, hogy sokáig Csehországgal voltunk egy szinten, a mezőny végén.

15. ábra

VIII. FIZETÉSKÜLÖNBSÉG VAGY SZEGÉNYSÉGI KOCKÁZATBELI KÜLÖNBSÉG

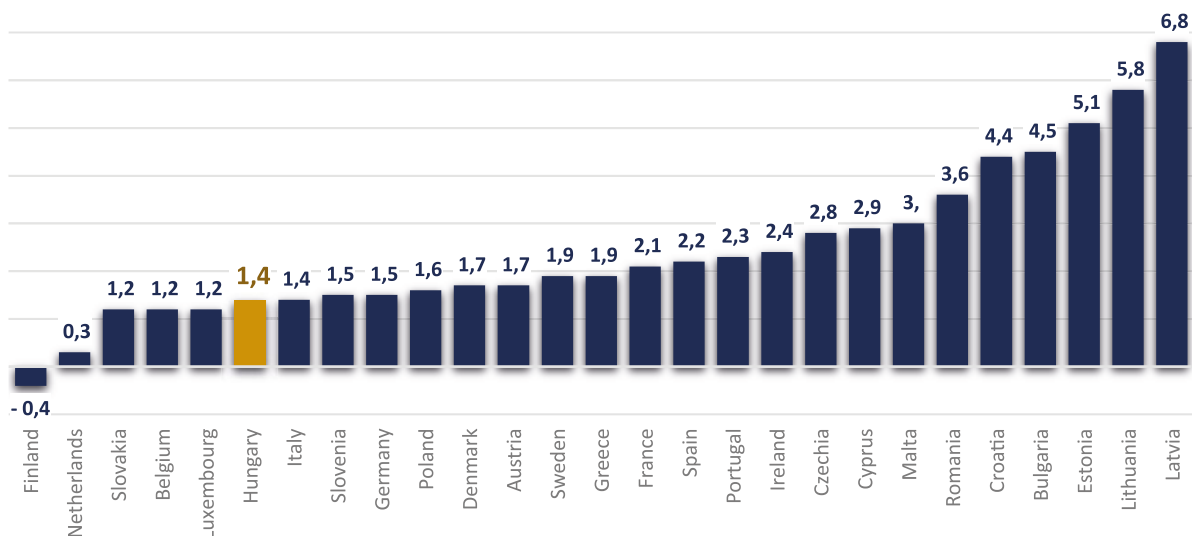
Sokan és sokféle módon szoktak beszélni a nemek közti fizetéskülönbségről. Vannak, akik szerint ez a nők anyagi jólétének a legfőbb mutatója. Tudnunk kell azonban, hogy a bérkülönbségek vizsgálatakor soha nem az azonos munkakörben, azonos szolgálati idővel rendelkező nők és férfiak keresetét hasonlítják össze. Azért sem alkalmasak ezek a mutatók az anyagi helyzet pontos elemzésére, mert csak a munkavállalók bruttó keresetét vizsgálják, nem nézik a család létszámát, sem az esetleges adó- vagy egyéb kedvezményeket és a társadalmi juttatásokat sem. Továbbá nem terjednek ki az összes munkavállalóra sem, mert a mikrovállalkozásokban dolgozókat, illetve bizonyos ágazatok dolgozóit nem veszik figyelembe.

Az OECD mutatója a teljes kereset mediánját vizsgálja, szerintük Magyarország átlagos, az Eurostat az órabérek átlagát vizsgálja, s szerintük jóval rosszabbak vagyunk, mint az uniós átlag, a KSH pedig számos adatot kiad e témában.

Ugyanakkor jóval pontosabb képet kaphatunk a nők és a férfiak anyagi helyzetéről, ha inkább a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatával élők arányát vizsgáljuk. Az Eurostat legfrissebb adatai a járvány első évére vonatkoznak. Akkor 1,4 százalékponttal volt e mutató magasabb a nők tekintetében hazánkban, mint a férfiaknál, ami a hatodik legjobb érték az unióban.

Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányának nemenkénti különbsége 2020 (százalékpont)

(Forrás: Eurostat, készítette: Szalai Piroska)

16. ábra

Másik tévesen azonosított probléma az, amikor gyermekszegénységről beszélnek. Látni kell, hogy a gyermek sohasem önállóan szegény. Ahol a gyermek szegény, ott a vele élő felnőttek is azok, tehát olyan lehetőségeket kell teremteni, ahol a gyermeket nevelő háztartások nem szegényebbek, mint a gyermeket nem nevelők. Ha nő a foglalkoztatottság, s a gyermeknevelés költségeihez akár adókedvezményekkel, akár egyéb juttatásokkal (ingyenes tankönyv, ingyenes étkezés, Erzsébet táborok stb.) hozzájárul az állam, akkor csökken a gyermekes háztartások – s ezáltal a gyermekek – szegénysége is, amit a magyar gyakorlat is igazol.

Nálunk volt 2010-ben a gyermeket nevelő háztartásokban élők szegénységi többletkockázata a legnagyobb egész Európában. 2019-re azonban megszűnt ez a többletkockázat, már egyformán veszélyeztetettek a gyermeket nevelők és a gyermektelen háztartások. Nemcsak a különbség tűnt el, hanem a szegénységi kockázat összességében is a tagállamok között egyik legnagyobb arányban javult.

IX. ZÁRÁS

E kiadványban számokkal, összehasonlító adatsorokkal mutattam be a nők munkaerőpiaci helyzetének változásait, olyan tényeket foglaltam össze, amelyek a témát több oldalról, a lehető legtöbb szegmenst bemutatva tárják fel. Mindezek tükrében kijelenthető, hogy az elmúlt tíz évben hazánkban a nők minden csoportjának javult a munkaerőpiaci helyzete, miközben azoknak is igaza van, akik úgy érzik, még jobban is javulhatott volna. Az elért eredmények imponálóak, folytatásuk fontos, ahogy az is, hogy a munkára ne csak mint keresetszerző „szükséges rossz”-ra, hanem mint értékes, alkotó tevékenységre is tekintsünk, és becsüljük meg azt, aki két kezének munkájával vagy szellemi erőfeszítéseivel a családjában és a közösségeiben „láthatatlan” szolgálatot végezve hozzájárul nemzetünk előrejutásához.

1. MELLÉKLET: GONDOLATOK – NEM CSAK RÓMAI KATOLIKUSOKNAK

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA:

„A hála, amelyet az Úrnak a nők világban betöltött hivatására és küldetésére vonatkozó tervéért fejezünk ki, egyúttal konkrét és közvetlen hála a nők felé is, minden nő felé, azért, amit az emberiség életében képviselnek.

Hála neked Nő, aki édesanya vagy, aki egyedülállóan örömteli és fájdalmas tapasztalattal anyaöllé leszel az ember számára, aki a világra jövő gyermek számára Isten mosolyává leszel, aki első lépéseit irányítod, gondját viseled, míg felnő és olyan pontot jelentesz további életútján, ahova mindig visszatérhet.

Hála neked Nő, aki feleség vagy, aki sorsodat visszavonhatatlanul egy férfiéhoz kapcsolod önmagatok kölcsönös elajándékozásában szolgálva a közösséget és az életet.

Hála neked Nő, aki leány és nővér vagy, aki érzékenységeddel, intuitív adottságoddal, önzetlenségeddel, állhatatosságoddal gazdagítod a szűkebb családot és általa a társadalom egész életét.

Hála neked dolgozó Nő, aki a szociális, gazdasági, kulturális, művészeti és politikai élet minden területén jelen vagy, azért hogy nélkülözhetetlen módon hozzájárulsz az értelmet és az érzelmet összekapcsoló kultúra felépítéséhez, az életnek a misztériumra mindig fogékony értelmezéséhez, az emberibb gazdasági és politikai struktúrák létrehozásához.

Hála neked Nő, aki szerzetesnő vagy, aki Krisztus, a megtestesült Ige Édesanyjának minden nők között a legnagyobb példája szerint engedékenyen és hűséggel nyílsz meg az isteni szeretet számára, így segítvén az egyházat és az egész emberiséget, hogy élete Istennek adott jegyesi válasz legyen, mely csodálatos módon fejezi ki azt a közösséget, amelyet ő teremtményeivel meg akar valósítani.

Hála neked Nő, azért, hogy nő vagy. Női mivoltodban gyökerező érzékenységeddel gazdagítod a világ megértését és hozzájárulsz az emberi kapcsolatok teljes igazságához.” [1.]

DR. VERES ANDRÁS MEGYÉSPÜSPÖK, A GYŐRI EGYHÁZMEGYE FŐPÁSZTORA:

„A munka biztosítja a család megélhetéséhez szükséges eszközöket”, írta II. János Pál pápa a már említett Laborem exercens című körlevelében. Éppen ezért folytathatjuk azzal a gondolattal, amit XXIII. János pápa fogalmazott meg: „Az állam a családokat ne büntesse, hanem támogassa”. Több dolgot is felsorolhatunk, hogy hogyan tudja a társadalom a családokat támogatni: adókedvezményekkel, családi bérezéssel, az ingázás megszüntetésével és általában azzal, hogy mindenki, aki egy családot nevel, úgy tehesse azt, hogy az ne igényeljen részéről másokhoz képest sokkal nagyobb munkaidő és munkaerő befektetést, hanem fent tudja tartani a családját abból a fizetésből, amit tisztességes munkával megkereshet. Mindenáron küzdeni kell azért, hogy a családok családi fizetést kaphassanak, hogy ne a szegénység vállalását jelentse a több gyermek, a nagyobb család. [2.]

2. MELLÉKLET: ORA ET LABORA – SZENT BENEDEK ÉS A BENCÉSEK – REFORMÁCIÓ

„SZENT BENEDEK mélységes emberi érzékenységgel volt megáldva. Társadalmi reformtervében az emberre mindenekelőtt három vezérfonalat figyelembe véve tekintett: az egyes ember, mint személy értéke; a munka méltósága, melyet úgy kell értelmezni, mint Isten és a testvérek szolgálatát; az elmélkedés szükségessége, vagyis az imádság.”
Szent II. János Pál pápa

Nursiai Szent Benedek apátot Szent VI. Pál pápa 1964. október 24-én Európa fővédőszentjévé nyilvánította. Szent Benedekre, a nyugati szerzetesség atyja, kontinensünk nagy patrónusa, ünnepe július 11. Benedek a Szabin-hegység között fekvő umbriai kisvárosban, Nursiában született az 5. század második felében. Később – a hagyomány szerint 529-ben – (a Nápoly közelében fekvő - szerző) Monte Cassino hegyén telepedett le végleg, és megalapította ma is híres kolostorát

„Szent Benedek műve, különösen Regulája spirituális kovászként hatott, amely az évszázadok során hazája és kora határain jóval túlmutatva megváltoztatta Európa arculatát” – fogalmazott XVI. Benedek pápa a nyugati szerzetesség atyjáról tartott katekézisében 2008 áprilisában. [3.]

A KÖZÉPKORI magyar műveltséget Szent Benedek rendjének tagjai alapozták meg. Körükben talált legelőször támogatásra a szellemi munka, ők adtak legjobb szívvel menedékhelyet a vallásos tudománynak és az egyházi irodalomnak. Nem tűzték ki különös életcélul a tudomány és irodalom művelését, hivatásuk a keresztény hit és erkölcs terjesztése volt, de vallásos eszményeik megvalósítása mellett gondot fordítottak a szellem pallérozására is.

A bencéseknek nemcsak a vallásos szellem és az emberibb gondolkodás terjesztésében van halhatatlan érdemük, hanem Európa gazdasági életének új alapokra való fektetésében is. A lelki építésen kívül gazdasági kultúrát vittek mindenhova. Kolostoraik egyúttal mezőgazdasági telepek is, igazi mintagazdaságok. A népvándorlás barbár törzsei tőlük tanulták a földművelés okszerű módját. Új terményeket honosítottak meg, gyümölcsösöket telepítettek, kertgazdaságokat csináltak. ...

Nemcsak földművelők voltak, hanem iparosok is molnárok, pékek, kovácsok, takácsok, szabók, vargák, könyvkötők, harangöntők, orgonakészítők, festők, szobrászok, építészek. S amint mezőgazdasági újításaik elterjedtek minden országban, úgy tanulták el tőlük a parasztemberek a kézművességet is.

Attól az időtől kezdve, hogy Nursiai Szent Benedek megalapította világtörténeti jelentőségű szerzetesrendjét, hatszáz esztendőn keresztül – a XII. századi új szerzetesrendek megalakulásáig – a benedekrendiek irányították az emberiség lelki fejlődését. A VI. századtól számítva több mint félezer esztendőn át Szent Benedek fiai közül kerültek ki a keresztény világ legkitűnőbb tudósai, írói, szónokai. [4.]

A MAGYARORSZÁGI BENCÉS élet kezdetei a X. századra vezethetők vissza, amikor Szent Adalbert prágai püspök által alapított breznovi apátság szerzeteseinek egy része Anasztáz apát vezetésével 996-ban Magyarországra költözött. Itt Géza fejedelem Szent Márton hegyén, a későbbi Pannonhalmán jelölt ki otthont számukra. Géza fia, István, atyjánál is jobban felkarolta a bencés szerzetesek ügyét, és már nemcsak államérdekből, hanem keresztény meggyőződésből is támogatta, őket, szívén viselte a már megindult Szent Márton-hegyi szerzetesközösség ügyét. Ennek elsődleges oka az volt, hogy amikor nem sokkal trónra lépése után rokona, Koppány fellázadt ellene, István Veszprém felé vonulva seregével megállt a még atyja idejében ide települt bencés monostornál, és fogadalmat tett, ha győz, megerősíti és felépítteti a már megindult szerzetesközösség apátságát. [5.]

A REFORMÁCIÓ idején a munka teljesen új értelmezésére kerül sor. A hivatás (vocatio) fogalmát Luther – már a Római levél magyarázata közben – kiterjeszti minden emberi munkára és tevékenységre, s ezzel megszüntet minden minőségi különbségtételt tekintetében. 1522-től Luther a hivatás fogalmát már nem az „elhívás” kizárólagos értelmében használja, hanem a hivatalra, tisztségre, megbízásra is vonatkoztatja.

Kálvin osztja Luther nézetét a világi hivatásgyakorlás, ill. munkavégzés minőségi felértékelése tekintetében, viszont nála az ember munkája („laborare”) teológiai tartalmat nyer. Míg korábban a félelem, a nyomorúság, a „malum” a munka szinonimái voltak, nála a munka fogalmához új tartalmak társulnak: kitartani a hitben és engedelmisségben, vállalni a jelenkor szorongatottságát, az ígéretből élni és a parancsokat teljesíteni.

A munka méltósággal bír – mégpedig azért, mert isteni megbízásban gyökerezik, a keresztyének számára pedig a munkavégzés lehetősége az Isten hűségének kézzel fogható jele. A munka nem öncélú és nem lehet az önigazolás eszköze – sem individuálisan, sem szociálpszichológiai értelemben. Amint a különböző lelki-kegyelmi ajándékok a Szentlélektől származnak, ugyanúgy a munkavégzésre kapott különböző képességek is Istentől származnak – még a pogányok esetén is Isten jótéteményéről van szó. Az ember eredeti állapotában örömet lel a munkában, a bűnsettel azonban átok került a munka eredményességére, amely a munkától való elidegenedést eredményezte. Krisztus kegyelme által viszont nemcsak felszabadul az ember a hiábavaló munka érzete alól, de a türelemmel végzett fáradságos munka is jelenthet örömet az elnyert kegyelem jeleként.

Hogy a munka hitben való kitartásjellege és a világ felelősségteljes alakítása mennyire harmóniában van egymással Kálvin látásában, arra legjobb példa a munkával összefüggő imádság a Genfi Kátében: „Cselekedjed azonkívül, hogy míg az élet megvédelmezése okából munkálkodom és azokról a dolgokról gondoskodom, melyek a test táplálására és ruházásra tartoznak, mégis magasabbra emeljem lelkemet, ti. ahhoz a boldog és mennyei élethez, amelyet gyermekeidnek megígértél.” [6.]

- [1.] Levél a Nőknek - II. János Pál pápa levele a Nők IV. Világkonferenciája alkalmából, Peking, 1995. szeptember, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/letters/1995/documents/hf_jp-ii LET_29061995_women.html
- [2.] Női foglalkoztatottság keresztény szemszögből - Dr. Veres András megyéspüspök előadása „Nők a nemzetgazdaságban – Láthatatlan munka” c. konferencián Szombathely, 2013.03.07 <https://ergo-net.hu/files/96/0c/960c7cfdeb72eb33a006cabe3fddcf61.pdf>
- [3.] Nursiai Szent Benedek apát, Európa fővédőszentje: <https://www.magyarkurir.hu/hirek/szent-benedek-apat>
- [4.] Szent Benedek rendje: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarIrodalom-magyar-irodalomtortenet-1/magyar-irodalomtortenet-pinter-jeno-5116/1-a-magyar-irodalom-a-kozepkorban-2/a-magyar-irodalom-a-xi-szazadban-13B/szent-benedek-rendje-148/>
- [5.] Németh Judit: Bencések a Szent István korabeli Magyarországon - In: Szent Gellért vértanúságának 950. évfordulóján: konferencia a Szegedi Hittudományi Főiskolán és a JGYTF Történettudományi Tanszékén, (11). pp. 169-176. (1997): http://acta.bibl.u-szeged.hu/5455/1/belvedere_kk_011_169-176.pdf
- [6.] Fazakas Sándor (szerk.): Kálvin időszerűsége. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradandó értékéről és hatásáról, Kálvin Kiadó, Budapest, 2009. https://regi.reformatus.hu/mutat/kalvin-szocialetikaja/?fbclid=IwAR3E8HeESaOd6OQWiZm-NFSggq4Uk_C_1tRmnHSzbKfm0raiypBM55GGxYy4

Szerző:
Szalai Piroska

Grafikai tervezés:
Balás Design

Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa

Szent István Intézet 2023
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.

— EST. 1991 —
Batthyány Lajos
ALAPÍTVÁNY